19/02/2021

Ο Ερωτόκριτος και η Ελληνική Κοινότητα της Βενετίας

/ Ομογένεια

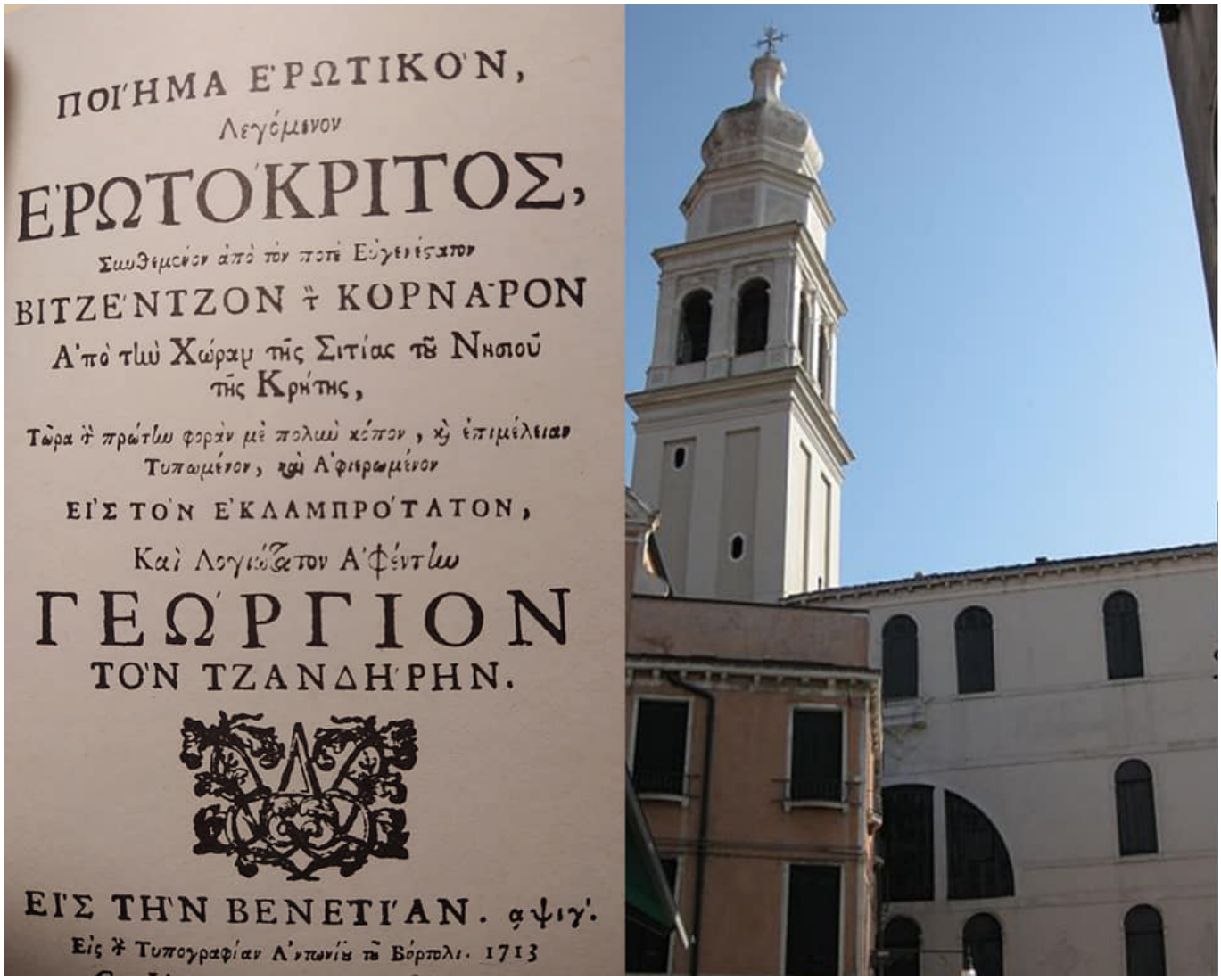

Ο Ερωτόκριτος είναι ένα επικό-ιπποτικό ποίημα της Κρήτης του 17ου αιώνα, που τότε βρισκόταν επί ενετικής κυριαρχίας. ένα από τα αριστουργήματα της νεοελληνικής λογοτεχνίας σε μια δεινότατη συγκυρία για τα ελληνικά γράμματα.

Μετά την άλωση της Κρήτης από τους Τούρκους το 1669, αυτό το αδημοσίευτο ακόμη ποίημα μεταφέρθηκε από τους Κρήτες πρόσφυγες στη Βενετία, το τυπογραφικό και πολιτιστικό κέντρο του εξόριστου ελληνικού Γένους. Η πρώτη έκδοση του Ερωτοκρίτου χρονολογείται από το 1713, τυπωμένο από τον Antonio Bortoli, φίλο των Ελλήνων της Βενετίας, γεγονός που μαρτυρείται από την

προμετωπίδα του βιβλίου, που αφιερώνεται «Εις τον Εκλαμπρότατον και Λογιότατον Αφέντην, Γιώργιον τον Τζανδήρην. Ευπρέπεια των Ρωμαίων*, εδώ, εις την Βασιλεύουσαν Βενετία, στον οποίον ο "Πάνσεπτος τούτος ναός του κλεινού [τ]ου Γένους" και οι άλλες Αδελφότητες αυτής της "Θεοσώστου Πόλεως" οφείλουν ευγνωμοσύνη».

Εννοείτε πως εδώ ο Βόρτολι αναφέρεται στον Ναό του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων και στην Ελληνική Αδελφότητα.

Αλλά ποιος ήταν τέλος πάντων αυτός ο Γεώργιος Τζανδήρης;

Ο Γεώργιος Τζανδήρης, μέλος της Ελληνικής Αδελφότητας (1676-1728), διετέλεσε πρόεδρός της ("Guardian Grande") το 1705 και το 1713. Ήταν ένας πλούσιος Κερκυραίος ευγενής γεννημένος στη Βενετία και λόγιος.
Σύμφωνα με το πιστοποιητικό βάπτισής του, γραμμένο στα ελληνικά, γεννήθηκε το 1661 και ήταν γιος του Εμμανουήλ και της Σοφίας Τογία, από την Κέρκυρα. Ανάδοχός του ήταν ο αρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας ** και λόγιος συγγραφέας Γεράσιμος Βλάχος, από του οποίου ο Ζανδήρης (έτσι αναφέρεται στην βιβλιογραφία) θα γίνει αργότερα θεράπων γιατρός. Τον βρίσκουμε φοιτητή στο Πανεπιστήμιο της Πάδοβας, όπου σπουδάζει ιατρική και φιλοσοφία: "Zandiri Giorgio del Mano da Corfu".
Εγγράφηκε στην Ελληνική Κοινότητα της Βενετίας το 1676.
Στο βιβλίο μελών είναι ο μόνος που αποκαλείται "Eccellenza".
Τη στιγμή της εκτύπωσης του Ερωτοκρίτου ο Ζανδήρης διατελούσε τη δεύτερη και τελευταία θητεία του ως πρόεδρος.

Ο Ζανδήρης, ωστόσο, έγινε πιο γνωστός για το γεγονός ότι κάποια στιγμή στράφηκε κατά της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας, ιδρύοντας, με τη βοήθεια του φιλενοτικού Μητροπολίτου Φιλαδελφείας εν Βενετία, Μελετίου Τυπάλδου, την Ελληνική Καθολική Αδελφότητα του Αγίου Σπυρίδωνα, στη γειτονική περιοχή της ενορίας του Sant'Antonin, όπου μόνο μια ξεθωριασμένη επιγραφή μαρτυρεί το πέρασμα του.

Σήμερα αυτή η Ουνιτική αδελφότητα, η οποία προσπάθησε ανεπιτυχώς να διασπάσει τους Ορθόδοξους Έλληνες της Βενετίας και να τους υπάγει στον Πάπα Ρώμης, δεν υπάρχει πια, εφόσον καταργήθηκε το 1810, επί Ναπολεόντα.

Ο δέκατος όγδοος αιώνας θα είναι ένας αιώνας συρρίκνωσης για την ελληνική κοινότητα, τόσο λόγω της θρησκευτικής έριδας μεταξύ των μελών της όσο και λόγω της οικονομικής παρακμής της Βενετίας και της ίδρυσης του αντίπαλου

αυστριακού λιμανιού της Τεργέστης, που προσέλκυσε τους νέους Έλληνες μετανάστες.

Η απαράμιλλη συνεισφορά της Ελληνικής Κοινότητας της Βενετίας στη διατήρηση της φλόγας, του “Ανέσπερου Φωτός” του ελληνικού πολιτισμού, επιβεβαιώνεται για άλλη μια φορά και μάλιστα για ένα τυπογραφικό επιχείρημα κοσμικό, μη θρησκευτικού χαρακτήρα, σε μια από τις πιο σκοτεινότερες περιόδους στην ιστορία του πολιτισμού μας.

➡ Για τη βιβλιογραφία, δείτε τον τόμο 13 των Θησαυρισμάτων, 1976, “Η Κερκυραϊκή οικογένεια των Ζανδήρη στη Βενετία”. Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών σπουδών.

* Εδώ είναι εμφανής η προσπάθεια του Bortoli, μεγάλου γνώστη και του αρχαίου, και του νεότερου ελληνικού πολιτισμού, να διαλαλήσει τη σύνδεση των Ελλήνων της Βενετίας με την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Βυζαντίου: από τη χρήση του προσδιορισμού “Ρωμαίοι”, που τότε χρησιμοποιούνταν ως απόλυτο συνώνυμο των τύπων “Έλλην” και “Γραικός”, όπως μαρτυρεί το λεξικό του Βλάχου, και αποτελεί την ιστορικό αυτοπροσδιορισμό των υπηκόων του Βυζαντίου και των περισσότερων Ελλήνων μέχρι πρόσφατα, ως την παρουσίαση της Βενετίας σαν Νέα Βασιλεύουσα, λέξη που στον ελληνικό κόσμο όριζε πάντα την Κωνσταντινούπολη.

** Όπως είναι γνωστό, οι Ορθόδοξοι Αρχιεπίσκοποι Φιλαδελφείας (πόλη της Μικράς Ασίας) έδρευαν στη Βενετία και εξαρτώνταν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης. Ωστόσο, ήταν ο ελληνικός πληθυσμός της πόλης, συσπειρωμένος γύρω από την Κοινότητά του, που τους ανακήρυττε με ψηφοφορία.

ρίζουσιν ἀνάμεσα τῶν ἄλλων ὁ πάνσεπτος τοῦτος Ναὸς τοῦ κλεινοῦ σου Γένους καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες καὶ Πνευματικὲς Ἀδελφότητες ταύτης τῆς Θεοσώστου Πόλεως, τῶν ὁποίων τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις ὡς ἄγρυπνος Ἐπιστάτης καὶ ἐπιμελὴς Προεστὼς συχνὰ ἐκυβέρνησες μὲ πλήσιαν τούτων ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἰδίαν ἔξοδον τῶν ὑπαρχόντων σου καὶ ἀρκετὰ τὸ δοκιμάζουσι τὰ πτωχὰ Ὀρφανοτροφεῖα καὶ Ξενοδοχεῖα, ὁποὺ εἰς μεγάλην τως βοήθειαν σὲ ἐκλέξασιν ὁμοῦ μὲ καὶ ἄλλους ἐλεήμονας καὶ πλουσιοδώρους Ἄρχοντας διὰ παντοτινὸν Κυβερνήτην. Ταῦτα εἶναι ἐκεῖνα τὰ Θεάρεστα ἔργα καὶ κατορθώματα, ὁποὺ ἐξ ἀνάγκης γίνονται κοινὰ καὶ δημόσια ἔμπροσθεν τῶν ὀμματιῶν μας εἰς παράδειγμα καὶ μίμησιν τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ τὰ κατ' ἰδίαν καὶ μυστικά, ὁποὺ γίνονται καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὴν ἐλεήμονα χεῖρα σου καὶ ἀπ' ὅλον τὸν εὐλογημένον σου Οἶκον, τίς δύνεται νὰ τὰ ἀναφέρῃ; Τοῦτα μόνον εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν ἀλάθητον τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμόν, ὁ ὁποῖος ὡς μισθαποδότης ἀγκαλὰ νὰ σοῦ φυλάγῃ τελείαν τὴν ἀνταπόδοσιν εἰς τὴν Βασιλείαν του, ὅμως καὶ ἐδῶ εἰς τὴν γῆν, ὡσὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, προχέει μὲ λαμπρὰν τύχην πλημμύραν δώρων καὶ ἀγαθῶν εἰς ὅλα σου τὰ καλὰ καὶ ὑπάρχοντα, καὶ σὲ ἠξίωσε νὰ χαίρεσαι καὶ πρὶν γήρους τὴν εὐλογίαν τόσων ἐναρέτων καὶ πεπαιδευμένων Τέκνων, ὁποὺ διὰ παρηγορίαν τῶν Γονέων φαίνονται ὡς νεόφυτα ἐλαιῶν κύκλῳ τῆς τραπέζης. Ἤθελα εἰπεῖ καὶ περισσότερα, ἀλλὰ τίς ἡ χρεία νὰ περισσολογῶ ἐκεῖ ὁποὺ τὰ πράγματα εἶναι εἰς ὅλους φανερὰ πλιὰ παρὰ τὸν Ἥλιον; Ἡ φρόνησις καὶ μετριοφροσύνη τῆς Ἐκλαμπρότητός σου, ὁποὺ θέλει καλύτερα νὰ κάνῃ ἔργα ἀξιέπαινα, παρὰ ν' ἀκούῃ λόγια ἐπαίνων διὰ τὰ ἔργα της, ἂς ἀποδεχθῇ εἰς τούτην τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ Βιβλίου καὶ τὴν ταπεινὴν ἀφιέρωσιν τῆς Εὐλαβείας μου, ἀποβλέποντας ὄχι εἰς τὴν μικρότητα τοῦ δώρου, ἀλλὰ εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς προθυμίας καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης μου, ἡ ὁποία μὲ ἀναγκάζει νὰ κράζωμαι εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν καθὼς ἀναλλοιώτως ἐδῶ ὑπογράφομαι

Τῆς Ἐκλαμπρότητός σου

Εὐλαβὴς καὶ ὑπόχρεως δοῦλος
Ἀντώνιος ὁ Βόρτολις.

ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΕ
ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΕ ΑΦΕΝΤΗ

Οἱ ἄπειρες εὐεργεσίες, ὁποὺ εἰς διαφόρους καιροὺς ἔλαβα ἀπὸ τὴν Ἐκλαμπρότητά σου, καὶ τὰ ἀναρίθμητα χρέη, ὁποὺ ἔχω πρὸς τοιοῦτον μέγιστον Εὐεργέτην, μοῦ ἔδωκαν πολλὲς φορὲς αἰτίαν νὰ διαλογίζωμαι εἰς τίνα τρόπον δυνηθῶ ἤθελα νὰ ἀποδώσω μικρὸν σημεῖον εὐχαριστίας εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σου καὶ νὰ φανερώσω εἰς τὸν Κόσμον τὴν ἄκραν Εὐγνωμοσύνην μου. Ἔτυχεν εἰς τοῦτο νὰ βαλθῇ εἰς τοὺς Τύπους μου τὸ παρὸν Ποίημα τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ νομίζοντας ἁρμόδιον τὴν εὐκαιρίαν νὰ πληρώσω τὸν πόθον μου ἠθέλησα νὰ τὸ ἀφιερώσω εἰς τὸ ἔνδοξον Ὄνομά σου, ὄχι μόνον εἰς μαρτυρίαν τῆς Εὐλαβείας μου πρὸς ἐσένα καὶ εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ χρέους μου, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εὐτυχίσω τὴν Τυπογραφίαν μου μὲ τὴν προστασίαν τοιούτου ἀνδρός, ὁποὺ τὴν σήμερον ἐδῶ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν Βενετίαν εἶναι εὐπρέπεια τῶν Ρωμαίων. Δὲν μὲ ἀφήνει εἰς τοῦτο νὰ ψεύδωμαι ἡ κοινὴ Φήμη, ἡ ὁποία μὲ τὰ ἑκατὸν της στόματα πανταχοῦ κηρύσσει τὲς ἀρετὲς καὶ τὲς χάριτες, ὁποὺ στολίζουσι τὴν ψυχήν σου καὶ ὁποὺ γνωρίζονται φανερὰ ἀπὸ ὅσους ἔχουσι τὴν τύχην τῆς ἀποκτήσεως τῆς καθαρᾶς φιλίας καὶ ἀδόλου ἀγάπης σου καὶ τῆς χρησίμου σου συναναστροφῆς καὶ ὑπερασπίσεως. Τέτοιον σὲ ἔκαμεν ἡ ἀφθονοπάροχος Φύσις, ἀπὸ τῆς ὁποίας πατροπαράδοτον ἔλαβες τὴν Εὐσέβειαν, τὴν Εὐσπλαγχνίαν, τὴν Ἐλεημοσύνην· καὶ τέτοιον σὲ ἔδειξεν ἡ ἄοκνος σπουδὴ καὶ ἡ μάθησις, διὰ μέσου τῆς ὁποίας πλουτίζοντας τὸν νοῦν σου μὲ διάφορες Ἐπιστῆμες, ἔφθασες εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς φιλοσοφικῆς καὶ ἰατρικῆς Ἀξίας, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἄσκησιν ἐν πρώτοις εὐδοκιμεῖς. Καὶ τίς δὲν θαυμάζει τὴν σύνεσιν καὶ σοφίαν σου, ὄχι μόνον εἰς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀντίληψιν καὶ συμβουλὴν ἐκείνων, ὁποὺ πολιτικὰς ὑποθέσεις ἐπιχειρίζονται; Καὶ τίς δὲν ἠξεύρει τὴν μεγάλην τιμήν, ὁποὺ ἔχει τὸ Ὄνομά σου, ἐπειδὴ σὲ ἐκατέστησεν ἕναν ἀπὸ τοὺς πρώτους τῶν Πραγματευτῶν εἰς τοῦτον τὸν πλουσιοπάροχον Φόρον, ὅθεν εἰς ἐσέν' ἀληθεύει καὶ τὸ «Καῖσαρ ἐν ἀμφοτέροις»; Πόσος δὲ νὰ εἶναι ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος ζῆλος σου καὶ τὸ εὔσπλαγχνον καὶ ἐλεημονητικὸν τῆς καρδίας σου, πολλὰ καλὰ τὸ γνω-